

Žeňuchová, Katarína: Zbierka ľudovej prózy Samuela Cambela. Prameň k výskumu rozprávačskej tradície na Slovensku. Bratislava, Slavistický ústav Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied – Slovenský komitét slavistov, 2014, 462 p.

A szlovák népmesekutatás kezdeti, 19. századi, az európai tendenciákhoz igazodó, elsősorban (hogy csak a legközismertebb nevet említsem), Pavol Dobšínský nevével fémjelzett romantikus szemléletmódját a századforduló környékén tevékenykedő szlavista nyelvész, Czambel Samu¹ alaposan átalakította. Tipikusan a folkloriztikát kívülről megreformáló kutatóról van szó, aki a szlovák irodalmi nyelv végső kialakításán fáradozva meg szeretne volna ismeri a szlovák dialektusokat, s ehhez 1892 és 1905

között a mai Kelet- és Közép-Szlovákia területén végzett nyelvészeti terepkutatásokat. Ezek eredményeként sikerült rögzítenie 247 olyan népi nyelvű szöveget, amelyek valamilyen módon a népi próza (tündérmese, legendamese, novellamese, anekdota, tréfa, hiedelemmonda stb.) kategóriájába tartoznak. Ezek egy része még a gyűjtő életében, annak egyik nyelvészeti munkája mellékleteként nyomtatásban is napvilágot látott,² majd több alkalommal, szlovák irodalmi nyelvbe átültetve, illetve fordításokban is megjelent.³ Más része viszont kéziratban maradt. Noha azt már eddig is lehetett tudni, hogy Czambel Samu milyen jelentős alakja lett a szlovák folkloriztikának (is), a kapcsolódó tudománytörténeti munkák (véltetően bizonyos nemzetpolitikai szempontok befolyásától sem mentesen)⁴ mégis hosszú ideig meglehetősen mostohán bántak vele. Szlovákia néprajzi enciklopédiájában⁵ szócikket sem kapott. Úgy tűnik, hogy egyrészt a szlovák nyelvészetben kifejtett

- 1 Mivel a szerző nevét nemcsak a mai szlovák nyelvészet és folkloriztika, hanem maga az alább bemutatásra kerülő könyv is következetlenül, hol Samuel Cambel, hol Samo Cambel vagy Samo Czambel formában kezeli, jelen ismertetésben a magyar nyelvű írásai során általa is használt névváltozatban, Czambel Samuként fogom őt emlegetni.
- 2 Czambel, Samo: *Slovenská reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov. I. oddelenie: Osnovy a iný materiál rečov. I. časťka: Východoslovenské nárečie*. Turčiansky Sv. Martin, Nákladom vlastným, 1906
- 3 Jiří Polívka szlovák népmese-katalógusában (*Súpis slovanských rozprávok 1–5 zväzok*. Turčiansky sv. Martin, Matica slovenská, 1923–1931) egyrészt alaposan kiaknázta Czambel gyűjtését (vö. Žeňuchová, Katarína: *Cambelove zbierky ľudovej prózy v katalogizačných prácach Jiřího Polívku*. In Hložková, Hana–Zelenková, Anna (szerk.): *Slavista Jiří Polívka v kontexte literatúry a folklóru*. Bratislava–Brno, Katedra etnológie a kultúrnej antropológie FF UK–Slavistický ústav Jána Stanislava SAV–Česká asociace slavistů–Ústav etnológie SAV–Slavistická spoločnosť Franka Wollmana v Brne, 2008, 117–125. p.), másrészt pedig a nagyközönség számára is élvezhető mesekiadásokat is számon tartunk (vö. *Slovenské ľudové rozprávky zo zbierok Sama Czambela*. Výber zostavil a štúdio napísal Jozef Minárik. Edične pripravila a poznámky napísala Marianna Prídavková. Bratislava, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1959; *Janko Gondášik a zlatá pani. Slovenské ľudové rozprávky zo zbierok Sama Czambela*. Vybral a texty upravil Jozef Minárik. Bratislava, Mladé letá, 1969; utóbbi magyar fordítása két kiadást is megért: *Kondás Jankó meg az aranyhajú lány. Szlovák népmesék Samo Czambel gyűjteményéből*. Válogatta Jozef Minárik, fordította, átdolgozta Vércse Miklós. Bratislava, Mladé letá, 1972. Ehhez lásd: Zahradníková, Marta: *Preklad rozprávok S. Czambela do maďarčiny*. In Žiláková, Mária [szerk.]: *Jazykovedné dielo Sama Czambela. Czambel Samu nyelvészeti életműve*. Budapest, Balassi Kiadó, 2010, 126–130. p. /Opera Slavica Budapestinensia. Symposia Slavica/).
- 4 Szlovák és cseh (nota bene: más szempontból meg magyarul!) értelmiségi körökben nem kis félreértéseket és az ezekből fakadó felháborodást váltott ki Czambel egy politikai pamfletje, amelyben azt fejtegeti, hogy az irodalmi szlovák nyelvet az akkori szlovák élőnyelv, tehát a nyelvjárások alapján kell kialakítani, és meg kell tisztítani a cseh, orosz, lengyel hatásoktól (Czambel Samu: *A cseh-től nemzetegység múltja, jelene és jövője. Közművelődési és politikai tanulmány*. Turócszentmárton, Nyomatott a turócszentmártoni magyar nyomdában, Moskóczi Ferenczné, 1902). Lásd ehhez, további irodalommal: Pilecky, Marcel: *Poznámký k extralingválnym súvislostiam v životnom diele Sama Czambela*. In Žiláková 2010, 61–67. p., valamint Žeňuchová, Katarína: In Žiláková 2010, 70–71. p.
- 5 Botík, Ján–Slavkovský, Peter (szerk.): *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1–2*. Bratislava, Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1995.

üttörő munkásságának a fokozatos felismerése és belátása, másrészt Czambel születésének százötvenedik évfordulója (2006), illetve halálának centenáriuma (2009) törte meg a jeget. Ekkor nemcsak nyelvészeti tudományos szimpóziumokat szerveztek⁶, hanem a szövegfolklorisztikában elért eredményei is egyre nagyobb nyilvánosságot kaptak.⁷

Katarína Žeňuchová, a Szlovák Tudományos Akadémia Ján Stanislav Szlavisztikai Intézetének a munkatársa, aki már több korábbi rész tanulmányában, illetve egy átfogó monográfiában foglalkozott Czambel Samunak a nyelvjárás kutatás és szövegfolklorisztika határmezsgyéjén mozgó munkásságával, most a neves szlavista nyelvész terepkutatásai során lejegyzett népi próza szövegeinek kritikai kiadására vállalkozott. A vaskos kötetet nyitó bevezető tanulmányban (ami teljes joggal vázlatos, hiszen ezt a szerző fentebb már említett vaskos monográfiája alapozta meg) ismerteti egyrészt Czambel terepmunkamódszerét, másrészt a lejegyzett szövegek Czambel általi gondozásának a szempontjait, továbbá a jelen kiadás során követett szerkesztési elveket.

Hangsúlyozni kell, hogy Czambel, noha kifejezetten nyelvészeti érdeklődés vezérelte terepmunkája során, egyértelmű, hogy szövegfolklorisztikai szempontból is felkészült. A Magyarországi Néprajzi Társaság harmadik felolvasó ülésén, 1890. január 11-én tartott előadása legalábbis ezt látszik alátámasztani. A szöveg még ugyanabban az esztendőben magyarul⁸ és egy év elteltével németül⁹ is meg-

jelent. Ebből a Dobšinský(ék) szövegközlési módszerét (is) bíráló szövegből egyértelműen kiolvasható, hogy Czambel milyen célratörően indult neki 1892-ben első nyelvjárásgyűjtő útjának a mai Kelet-Szlovákia területén. Autentikus, nyelvilag és tartalmilag is hiteles, az adatközlő által elmondottakat a lehető legteljesebb hűséggel visszatükröző lejegyzésekre törekedett, s abból, hogy a korábbi népmeseközlések hitelességét elemezte, feltételezhetjük, hogy a nyelvjárási érdeklődés mellett tudatosan törekedett a prózai szöveges népköltészet egyes műfajai helyi variánsainak a rögzítésére is. És azt, hogy Czambel a nyelvi sajátosságok rögzítése mellett kifejezetten törekedett a prózai szövegfolklor rögzítésére, az is bizonyítja, hogy az összes dialektológiai példaszövege a népi elbeszélések valamilyen műfaját, pontosabban azoknak egy-egy variánsát képviseli. Aki látott már dialektológiai szempontból lejegyzett szöveget, tudhatja, hogy ezek általában rendkívül széles palettán mozognak az egykori tollfosztók vagy disznóölések leírásával kezdve, a saját lakodalom bemutatásán át egészen a különféle „igaz történetekkel”, életrajzi momentumok elbeszélésével bezárólag – és csak viszonylag ritkán szerepelnek köztük a klasszikus prózai népköltészet kategóriájába sorolható műfajok.¹⁰ Ezzel szemben Czambel Samu dialektológiai gyűjteménye, ahogy azt már említettem, egy szövegegységben (Szepesváraljáról) közreadott hat találós kérdést leszámítva, kizárólag prózai szöveges folklorműfajokból áll, minden egyes szövegnél feltüntetve, hogy pontosan hol, mikor

6 A Budapesten 2009-ben megrendezett nemzetközi konferencia előadásai, tanulmányok formájában, Zsilák Mária szerkesztésében könyv alakban is hozzáférhető (Žiláková 2010).

7 Katarína Žeňuchová már néhány évvel korábban is megjelentetett egy-egy, Czambel folklorisztikai jelentőségét méltató tanulmányt (vö. Žeňuchová, Katarína: Samuel Cambel a jeho zbierky folklórnych naratívov v kontexte výskumu ľudovej prózy na Slovensku. *Etnologické rozpravy* 15, 2008/2, 30–41. p.), ám lényegi áttörést itt is a centenárium körüli időszak jelentett. Vö. Žeňuchová, Katarína: *Samuel Cambel na pomedzí vedných disciplín. Zberateľské dielo Samuela Cambela v kontexte výskumu ľudovej prózy na Slovensku*. Bratislava–Martin, Slavistický ústav Jána Stanislava SAV–Matica slovenská, 2009.

8 Czambel Samu: A tót népköltészeti kiadványok kritikájához. *Ethnographia* 1 (1890), 131–137. p.

9 Czambel, Samuel: Zur Kritik der Editionen slowakischer Volksdichtungen. *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn* 2 (1891), 18–21. p.

10 Csak találomra emeltem le a polcomról egy vajdasági magyar dialektológiai olvasókönyvet, amelynek kilencven, különböző gyűjtők által lejegyzett szövegből egyetlenegy sem sorolható a prózai népköltészet bármelyik, műfajilag meghatározható kategóriájába. Vö. Silling István: *Vajdasági magyar nyelvjárási olvasókönyv. Egyetemi segédlet*. Újvidék–Szabadka, Forum Könyvkiadó–Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 2010.

és kitől jegyezte fel a gyűjtő az adott szöveget. Žeňuchová egy helyen megemlíti (14. p.), hogy abban az időben nem volt magától értetődő dolog a terepkutatásokon nyert adatokat pontosan lokalizálni, illetve az informátorra vonatkozó adatokat feltüntetni. Idézi is Czambel egy 1906-os megjegyzését, miszerint „*Sberatelia často podávajú svoje práce pod všeobecným názvom: zo Spiša, zo Šariša, zo Zemplína apt. Kto z toho zmdurie?*” (1906, 201. p.). Nos, leemeltem a polcról a *Magyar Nyelvőr* legelső évfolyamát (1872), ahol valóban ez a gyakorlat. Egy további kötet, ami a kezembe akadt, az 1884-es esztendő füzetei, ám ott már szinte minden egyes néprajzi közlés, így a meseszövegek alatt pontos helymeghatározás szerepel. Mintát volt tehát honnan vennie, az akkor már Budapesten élő, a magyar királyi miniszterelnökség fordítói osztályán dolgozó Czambelnek, miközben az is igaz, hogy a nevezett nyelvészeti szaklapban az informátorok pontos beazonosítása még jóval később sem lett következetes gyakorlat. Ráadásul, s ez szintén Czambel javára írandó, noha nem következetesen, de olykor a beszélgetőpartner vallására (római katolikus, görög katolikus, református és zsidó vallású informátorokat is emleget), illetve egyéb, a nyelvhasználatának alakulására kihatással lévő körülményre (például más születési hely) is utal. Szinte következetesen jelzi az adatközlői életkorát, ami már csak azért is figyelemre méltó, mivel van köztük 10 éves kislány és 94 éves aggastyán egyaránt. Lehet, hogy nem lenne érdektelen az elmondott történeteket egyszer akár ilyen szempontokból is elemzés alá vetni. Az is megjegyzendő továbbá, hogy Czambel (akkurátus ember lévén) több esetben is visszatért egy-egy előző gyűjtési helyére, ahol ellenőrizte, korrigálta a korábban ugyanott lejegyzetteket. Ez a módszer felvet bizonyos folklorisztikai kérdéseket, például a variánsok egybemosásának veszélyére figyelmeztet. Folklorisztikai szempontból nem szerencsés egy adott időben lejegyzett szöveget egy későbbi időpontban, akár ugyanattól az adatközlőtől

(számítógépes kifejezéssel élve) felülírni. Szerencsésebb (és tanulságosabb) megoldás a két, különböző időben lejegyzett variáns egymás mellett való közreadása.

Ahogy fentebb már volt róla szó, összesen 166 adatközlőtől származó 247 szöveget tartalmaz ez a gyűjtemény, ebből 125 textus Kelet-Szlovákia és Kárpátalja 75, illetve 3 településéről, valamint 122 prózai szöveg Közép-Szlovákia 62 településéről. Maga a jelenlegi szövegközlés (a Czambel által életében közreadott, illetve a hagyatékában kéziratban maradt szövegvariánsok egybevetésével) földrajzi alapon történik, külön a kelet- és külön a középszlovákiai anyag (előbbibe néhány, jelenleg Ukrajna területére eső település is bekerült), azokon belül megyei bontásban sorjáznak falvanként (véltetően, térképen nem néztem utána, valamilyen geográfiai logikát, úthálózatot követve) az egyes szövegek. A szövegközlés után a kötet mutatókkal zárul. Segítségükkel az érdeklődő az adatközlők, illetve a gyűjtési helyek alapján tud tájékozódni a kötetben.

A valóban rendkívül gondos szövegközlésért csak hálás lehet a szövegfolklorisztika (meg nyilván a nyelvészet is!) az összeállítónak, szerzőnek, Katarína Žeňuchovának. Egyetlen hiányérzetem volt (van) a kötet lapozgatása közben, ami aztán egyre inkább erősödött is. Az tudniillik, hogy szívesen látnék a kötet végén egy típusmutatót, amely a nemzetközi katalógus rendszerébe helyezi a gyűjteményben közreadott meséket, illetve legalább azon részüket, amely behelyezhető ebbe a rendszerbe. A mesék közlése során Žeňuchová gondosan ügyel arra, hogy feltüntesse az adott mese korábbi publikált változatait (pl. a Polívka-féle katalógusban való előfordulást), de az Aarne-Thompson- vagy az ATU-rendszerben¹¹ már nem helyezi el. Óriási segítség lett volna pedig a mesekutatás számára, hiszen ebben a formában, ha valaki mondjuk az AaTh 1-et keresi benne, csak akkor találja meg, ha az egész gyűjteményt átolvassa (van benne ide tartozó variáns, mégpedig egy kontamináció, amely – az

11 A nemzetközi mesekutatás évtizedekig, sőt részben még ma is használt katalógusát a finn Antti Aarne és az amerikai Stith Thompson állította össze: Aarne, Antti-Thompson, Stith: *The types of the folktales. A classification and bibliography.* Helsinki, 1961 /FF Communications, 184./ . Az egyes típusszámok előtti rövidítés (AaTh) a szerzőpáros vezetéknevének kezdőbetűire utal. A német Hans-Jörg Uther az ezredfor-

AaTh 1-et, 2-t és 41-et tartalmazva – konkrétan a 85. számú szöveg), de azt is csak úgy lehet megtudni, hogy például az AaTh 440 szerepel-e benne, ha ismét végigolvassuk az egészet, illetve hát addig, amíg meg nem találjuk, miközben azt sem tudhatjuk, hogy nincs-e benne ugyanannak a típusnak még egy vagy kettő további variánsa (szintén van, mégpedig a 137. számú történet). ...és a sort folytathatnám. Különben a szerző, fentebb már említett korábbi monográfiájában maga is hiányolja a Czambel-féle szövegek nemzetközi besorolását, ami egyszersmind a nemzetközi kutatás számára is hozzáférhetőbbé tenné ezt az értékes gyűjteményt, de úgy látszik, ennek a munkának az elvégzésére még várni kell. (Žeňuchová 2009, 108. p.)

Ezt a kis szépséghibát leszámítva a kötet szerzője, Katarína Žeňuchová óriási, a filológiai apróságokra is ügyelő, néhány árván maradt feljegyzést gondos detektív munkával utólag lokalizálni megkísérlő, Czambel Samuhoz méltó, megbízható, a magyar folklorzstika számára sem érdektelen¹² munkát tett le az asztalra.

Liszka József

Bárány Erzsébet–Csernicskó István (szerk.): *Українсько-угорські міжмовні контакти: минуле і сучасність/Az ukrán–magyar nyelvi kapcsolatok múltja és jelene. Матеріали міжнародної наукової конференції/Nemzetközi tudományos konferencia előadásai. Ungvár, V. Pagyak Kiadója, 2014, 360 p.*

A közelmúltban látott napvilágot a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán 2012. október 18–19-én *Az ukrán–magyar nyelvi kapcsolatok múltja és jelene* címmel megrendezett nemzetközi tudományos konferencia 30 előadását tartalmazó kötet, melyet Bárány Erzsébet, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai

Magyar Főiskola tanára és Csernicskó István, a főiskola bázisán működő Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóintézet igazgatója szerkesztett. A konferencia jellegéből fakadóan a kötet magyar, ukrán és orosz nyelvű tanulmányokat egyaránt tartalmaz.

Amint azt az előszóból megtudhatjuk, a konferencián hat plenáris előadás hangzott el. A plenáris előadásokat követően pedig 5 szekcióban folyt a munka: „Az első szekció (Szabados Iván professzor úr, a nyelvtudományok doktora elnökletével) a következő kérdésekkel foglalkozott: a régi ukrán–magyar nyelvi és nyelvjárási kapcsolatok, magyar elemek a XIV–XVII. századi ukrán írott emlékekben, illetve e kapcsolatok kutatástörténete. A második szekció előadásai (Cs. Jónás Erzsébet elnökletével) a fordítástudomány elméleti és gyakorlati problémáit, a két- és többnyelvűséget fedték le. A harmadik szekció munkája (Lebovics Viktória elnökletével) a következő témákat érintette: módszertani alapok az ukrán és magyar nyelv külföldiek számára való tanításához, ukrán–magyar és magyar–ukrán lexikográfia, az ukrán nyelv magyarok általi tanulása. A negyedik szekció (T. Károlyi Margit elnökletével) a nyelvi kapcsolatok, a kétnyelvűség és a nevek más nyelveken való átadásának problematikájával foglalkozott. A konferencia elsősorban a nyelvészeti kérdések megvitatására fókuszált, ugyanakkor a szervezők úgy döntöttek, hogy egy külön szekciót hoznak létre (Olekszander Kordonec elnökletével) azoknak az előadásoknak, melyek „az ukrán–magyar irodalmi kapcsolatokkal, illetve a két nép folklórájában megmutatkozó kölcsönhatásokkal foglalkoznak”. (14. p.)

A kötet törzsanyagát képező tanulmányok sorát a plenáris előadások anyagai nyitják meg. Nimčuk Vasyľ *Угорці в Києві та на Київщині (кінець IX – початок XII ст.)* címet viselő tanulmányában a 9. századi Kijev kör-

duló környékén masszív nemzetközi együttműködések eredményeként ezt a katalógust aktualizálta, részben átdolgozta. Uther, Hans-Jörg: *The types of international folktales. A classification and bibliography. Based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson.* Helsinki, Academia Scientiarum Fennica, 2004. Vol. 1: Animal tales, tales of magic, religious tales, and realistic tales, with an introduction. Vol. 2: Tales of stupid ogre, anecdotes and jokes, and formula tales. Vol. 3: Appendices /FF Communications 284–286./ Uther katalógusának típuszámait ATU (= Aarne–Thompson–Uther) rövidítéssel kezdődnek.

12 Egy, Czambel Samu által feljegyzett mese magyar kapcsolódásaihoz lásd: Liszka József: Rozprávka bratov Grimmovcov Žabí kráľ (ATU 440) v interetnickom kontexte. *Slovenský národopis* 63 (2015), 7–24. p. főleg: 16–17. p.

nyéki magyar jelenlét kérdését járja körül, felhívva a figyelmet arra, hogy ezt több írásos forrás is alátámasztja. Ezek közül megemlíti Nesztor a Régi idők története címet viselő neves munkáját, illetve a 11–12. század fordulóján keletkezett Uszpenszkij Gyűjteményben fellelhető Borisz és Gleb legendát, mely részletesen beszámol Magyar György Borisz Volodimirovics herceg oldalán folytatott harcairól, és a hercegéért vállalt hősi haláláról is.

Zoltán András *Слов'яно-угорські етимології* (угор. *seb*¹ 'рана' і застар., регион. *seb*² 'швидкість') című tanulmányában a máig tisztázatlan eredetüként számon tartott magyar *seb*¹ 'seb' és az elavult regionális *seb*² 'gyorsaság' etimológiai vizsgálatai alapján új etimológia elfogadását javasolja. A szerző véleménye szerint e szavak ugyanis szláv kölcsönzésnek tekintendők. Illetve azt is megjegyzi, hogy a szó második jelentése valószínűsíthetően már magyar nyelvben alakulhatott ki.

Kocsis Mihály *Hány XVI. századi ukrán egyházi kézirat van Magyarországon* c. tanulmánya a Magyarországon található 16. századi ukrán egyházi kéziratok számának és nyelvezetének a kérdését igyekszik tisztázni. A szerző az általa vizsgált kéziratok művekkel kapcsolatban megjegyzi, hogy azok túlnyomó többségét az Országos Széchényi Könyvtár, a nyíregyházi Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola Könyvtára, illetve a debreceni és szegedi tudományegyetemek könyvtárai őrzik. Véleménye szerint az e korból származó kéziratok számának a pontos meghatározását azokkal a dokumentumokkal kell kezdeni, amelyeket az Országos Széchényi Könyvtár Hodinka Antaltól vásárolt, illetve kapott ajándékba, de mindenképpen meg kell vizsgálni az eddig feldolgozatlan rutén és moldvai kéziratok szövegeit is.

A kárpátukrán állatnevekben jelentkező ukrán–magyar interferencia kérdésével foglalkozik Sjus'ko Mychajlo *Українсько-угорська інтерференція в сфері карпатоукраїнського зоонімікону* című tanulmánya. A szerző „élőnyelvi tények, valamint írásos bizonyítékok alapján tárja fel a tartós ukrán–magyar nyelvi kapcsolatok eredményeként a tulajdonnevek szintjén, azon belül pedig az állatnevek osztályában jelentkező hatásokat”. (38. p.) A munka során azokat a magyar nyelvi kölcsönzéseként elterjedt

állatneveket, illetve magyar nyelvi lexémákat vizsgálja, melyek már az ukrán nyelvi talajon járultak hozzá az új állatnevek megjelenéséhez.

Csernicskó István *Мовна політика і мовний ландшафт сучасного Закарпаття в історичному плані (1900-1944 pp.)* című tanulmánya az 1900–1944 közötti időszak kárpátaljai nyelvpolitikáját és a nyelvi tájkép alakulását vizsgálja, felhívva a figyelmet arra, hogy Kárpátalja épp melyik államalakulathoz is tartozott (Osztrák–Magyar Monarchia, Csehszlovák Köztársaság, Kárpát-Ukrajna, Magyar Királyság), meghatározta a régióban hagyományosan beszélt nyelvek (ukrán/ruszin, magyar, orosz, román, csehszlovák, német stb.) státuszát, s ezzel együtt körülhatárolta azok használhatóságát is.

A konferencián elhangzott előadásokat a szerkesztők nem sorolták tematikai csoportokba. Ehelyett a tanulmányok a szerzők nevének ábécérendje szerint követik egymást. A továbbiakban e tanulmányok pár mondatos bemutatására tesztek kísérletet.

Antoniv Oleksandra *Модульний курс української мови для іноземців як тип нового підручника* címet viselő írása az ukrán nyelv idegen nyelvként való oktatásához készült tankönyv általános koncepcióit, képzési céljait, illetve az ahhoz kapcsolódó nyelv- és beszédgyakorlatokat mutatja be.

Bárány Erzsébet *Динаміка вивчення українського мовознавства та угорсько-українських мовних контактів в Угорщині* című tanulmánya az ukrán–magyar nyelvi kapcsolatok magyarországi kutatástörténetét mutatja be Dóhovichs Bazil, Csopey László, Bonkáló Sándor, Balczyk Emil, Dezső László, Udvari István, Zoltán András és Kocsis Mihály tudományos munkásságán keresztül.

Beregszászi Anikó *Угорська мова як (друга) іноземна у загальноосвітніх навчальних закладах Закарпаття* írása a kárpátaljai nem magyar nyelvű oktatási intézmények 5–9. osztályaiban második idegen nyelvként tanítható magyar nyelv tanterv jellegzetességeit mutatja be.

Вуцко Zynovij az *Іншомовна лексика в наддністрянському говорі української мови* című írásában a Dnyeszter melléki ukrán nyelvjárásokban meghonosodott idegen nyelvi elemeket vizsgálja. A szerző felhívja a figyelmet

arra, hogy ezek elsősorban lengyel, német, román, török eredetű szavak.

Gazdag Vilmos *A szovjet éra hatásának tükröződése a kárpátaljai magyar nyelv szókészletében* című írása a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban meghonosodott szovjetizmusokat vizsgálja. A szerző a korábbi véleményekkel egyetértve hangsúlyozza, hogy a kárpátaljai magyar nyelvjárásokat ért szláv nyelvi hatás kétségtelenül a szovjet érában volt a legerősebb.

Huszi Ilona és Fábián Márta *Az ukrán és angol nyelv tanításának összehasonlító elemzése beregszászi magyar iskolákban végzett kutatások alapján* c. írásukban a címben említett két nyelv oktatása kapcsán kiemelik azt, hogy a „vizsgált tanulók nyelvtudása egyik nyelvből sem kielégítő”, illetve hogy „a szókincs mellett nagyobb figyelmet kell fordítani az alapkészletek fejlesztésére”. (117–118 p.)

Karmacsai Zoltán *Vizuális kétnyelvűség: az új nyelvtörvény adta lehetőségek* című tanulmánya azt vizsgálja, hogy miként jelenik meg a magyar nyelv a kárpátaljai magyar települések vizuális nyelvhasználatában (pl. települések névtábláin, az utca- és térnevek feltüntetésében, a közigazgatási intézmények névtábláin és a közigazgatási tájékoztatásokban). A szerző emellett kitér a nemzeti szimbólumok (pl. zászló, címer stb.) megjelenésére is.

Káprály Mihály *Венгерские языковые единицы в речи жителей села Великие Лазы Ужгородського району* című írásában az Ungvári járás magyar településeivel közvetlenül határos Nagyláz településen gyűjtött magyar nyelvi elemeket ábécérendbe szedve, az orosz jelentésük megadásával és használatukat bemutató szókapcsolatokkal illusztrálva tárja az olvasók elé.

A Nyagovai posztilla gyónási szövegeiben fellelhető tárgyias típusú kapcsolatot kifejező összetett mondatok elemzésével, illetve a strukturális és szemantikai osztályozás lehetőségeinek a vizsgálatával foglalkozik Kovalčuk Mучајло *Складні речення з перехідними типами зв'язку в збірці проповідей „І#āīāēēā īō-āīē#”* címet viselő tanulmánya.

Kordonec Olekszander *Богдан Лепкий і Угорщина* című tanulmányában Bohdan Lepkij magyarországi tartózkodása alatt az első világháború eseményei hatására született Aranyhárs

(Золота липа) című gyűjtemény főbb motívumainak az elemzése mellett kitér az írónak a magyar és az ukrán nép között betöltött közvetítő szerepére is.

A Magyarországon az utóbbi évek során megjelent kétnyelvű kulturális szótárak elemzése mellett Ladányi Erzsébet *До проекту створення українсько-угорського культурологічного довідника* című tanulmánya révén az olvasók egy ukrán–magyar kulturális szótár létrehozásának a kezdeti fázisába is bepillantást nyerhetnek.

Lebovics Viktória *Проект створення нового учбового матеріалу* címet viselő tanulmányában az alapszintű ukrán nyelvi ismeretekkel már rendelkező tanulók számára készült (és készítenő) modern oktatási anyagok felhasználási lehetőségeit az Ukrajna állami szimbólumai című oktatófilm és a hozzá kapcsolódó feladatok segítségével mutatja be.

Az egyetemi oktatás keretein belül is használt nyelvi játékokat és azok használati lehetőségeit mutatja be Lyavinecz Mariann *Рецепти «боротьби» з нудьюю на заняттях (використання ігрових ситуацій на заняттях української мови як іноземної)* című tanulmánya. A szerző felhívja a figyelmet arra is, hogy az ilyen játékok nagymértékben hozzájárulnak a tananyag megértéséhez és memorizálásához is.

A kárpátaljai magyar lakosság szókölcsönzési indítékait, illetve a szókölcsönzéshez való viszonyát és attitűdjeit vizsgálja Márku Anita *„По Зákárpátszki” kétnyelvűségi jelenségek (lexikai kölcsönzések) a kárpátaljai magyarok körében* című tanulmánya, melyben a szerző kitér a kölcsönzések tipológizálási lehetőségeire és a szófaji vizsgálat jelentőségére is.

Molnár Anita *Az óvodai tannyelvválasztással kapcsolatos szülői motivációk beregszászi óvodákban* című tanulmánya a szülőkkel kitöltött szociolingvisztikai kérdőívek eredményei alapján elemzi a kisebbségi környezetben élő lakosság óvodai tannyelv választását befolyásoló tényezőket, felhívva a figyelmet arra is, hogy az általa kapott eredmények felhasználhatók a nyelvi tervezés folyamatában is.

А Языки межэтнической коммуникации в закарпатском Солотвині в XX-ом веке: венгерский, русский, украинский című tanulmányában Palágyi Angela a négy nyelvű kárpátaljai Aknaszlatina kommunikációs modelljeit

vizsgálja. A szerző kiemeli, hogy a helyi magyar és román nyelvű lakosság az etnikumközi kommunikációban az orosz nyelvet egyfajta regionális *lingua franca*ként használja.

Pilipenko Gleb a *Второязычная речь закарпатских венгров: социолингвистической и структурный аспект* címet viselő tanulmányában az orosz és ukrán nyelvnek a kárpátaljai magyar lakosság mindennapi kommunikációjában betöltött szerepét vizsgálja, hangsúlyozva, hogy a szláv nyelvek használati mértéke szorosan összefügg az adott település etnikai összetételével és számos más szociológiai tényezővel is.

Sabadoš Ivan a *Склад мадяризмів та використання їх у сучасній українській закарпатській говірці* című tanulmányában egy olyan kárpátaljai ukrán nyelvjárás lexikai hungarizmusait vizsgálja, amely a magyar nyelvterülettel nem áll közvetlen szomszédságban. A szerző több mint 500 magyar nyelvi kölcsönszó elemzését végezte el, külön figyelmet fordítva az ukrán irodalmi nyelv hatására végbement használati változásokra.

T. Károlyi Margit, P. Lakatos Ilona és Iglai Edit *Слзів (україн–русин) jövőвэнысзавак тэрсэдальмэ іс терулеті дызтубіуціоја а хэрмас хатэр ментэн* címet viselő közös tanulmánya a magyar–ukrán és magyar–román hármass határ két oldalán fekvő kutatópontokon gyűjtött szláv eredetű lexikai elemek területi megoszlását és az életkorral, iskolai végzettséggel összefüggő disztribúcióját vizsgálva rávilágít arra is, hogy az egyes lexémák elterjedtsége összekapcsolódik a nyelv úgynevezett kulturális dimenziójával is.

Tóth Péter *Фодó Сэндор, а кэрпэталjai magyar nyelvjárások слзів jövőвэнысзавайнак кутатэја* című tanulmánya a leginkább a politikai tevékenysége révén ismertté vált Fodó Sándor kárpátaljai nyelvész közel két évtizedes szakmai életútját és az e korszakban született nyelvészeti tárgyú munkáit tekinti át.

Hodinka Antal életútját mutatja be Turjanica Jurij *Антоній Годинка – учений евроакадемічного рівня (до 150-річчя з дня народження)* című tanulmánya. A szerző elsősorban Hodinka Antal néprajzkutatói tevékenységét igyekszik kidomborítani, de emellett a történelem- és a nyelvtudomány területén elért eredményeinek a fontosságát is hangsúlyozza.

A *Magyar kölcsönzések а бойкó nyelvjárások lakодальмі слзівкінсэбэн* címet viselő tanul-

mányában Chibeba Natalija arra a következtetésre jut, hogy az említett nyelvjárás lakодальмі слзівкінсэбэн körülbelül 3%-ot ér el a különböző nyelvekből (lengyel, magyar, orosz stb.) átvett kölcsönszavak aránya. A szerző külön hangsúlyt fektet az általa adatolt lexikai hungarizmusok jelentéstani változásainak, illetve az új szavak képzésében mutatott produktivitásuknak a vizsgálatára.

A *keleti slzів іродальм magyar tolmácsоліо* című tanulmányában Cs. Jónás Erzsébet a tizenkilencedik századtól egészen a napjainkban is alkotó műfordítók fordítói világát (Arany Jánostól Spiró Györgyig), illetve Gogol, Turgenyev, Puskin és Lermontov műveinek a fordítási lehetőségeit mutatja be. Végül pedig Csehov drámáinak a magyar fordításain keresztül szemlélteti a fordítói figyelemirányítás és a perspektíva által kínált lehetőségeket.

Csonka Tetyána az irodalmi szövegek összehasonlító elemzési lehetőségeiben rejlő oktatási-nevelési elvek megvalósíthatóságát vázolja fel a *Реалізація принципу поєднання навчання і виховання під час вивчення української літератури у школах з угорською мовою навчання* címet viselő tanulmányában.

Jastrems'ka Tetjana A *hucul nyelvjárások hungarizmusai* című tanulmánya a pásztorszókincs példáján keresztül mutatja be az említett nyelvjárásban meghonosodott magyar lexikai elemeket. A szerző az általa adatolt szavakhoz készült szócikkekben az etimológiai adatokon túl feltünteteti azok hangtani, alaktani és jelentéstani változatait is, hangsúlyozva, hogy a szavak adaptációját jól mutatja a szóképzésben való aktív részvétel és a származékszók létrejötte is.

A kötet zárásaként a szerzőkkel kapcsolatos információk (munkahely és e-mail cím) két nyelvű adatbázisát találhatjuk meg.

A fent bemutatott kötetet haszonnal forgathatják a nyelvészettel, néprajzzal, irodalom- és a történelemtudományokkal foglalkozó szakemberek, főiskolai és egyetemi hallgatók, de azok is érdekes és hasznos olvasnivalót találhatnak benne, akik laikusként érdeklődnek az ukrán és a magyar nép közötti kapcsolatok, valamint az e kapcsolatok nyomán jelentkező nyelvi és kulturális hatások iránt.

Gazdag Vilmos